

УЧЕНЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(У 95 річницю народження Гренджі-Донського)

“Шевченко своїм вогненним пером більше зробив для української справи, як сто генералів...”

(В. Гренджа-Донський)

Століттями Закарпаття було відірване від своєї матері-України. Одні господарі змінювалися іншими, але яким би важким не був гніт чужоземців, вільнолюбиві жителі нашого краю не втрачали надії, що прийде день, коли і вони стануть вільними, житимуть в одній Українській державі. Незважаючи на відірваність від Великої України, Закарпаття ніколи не припиняло зв'язків з нею. Краєни читали книги українських письменників, знали твори видатного історика Михайла Грушевського, а з численних газет, що видавалися в краю, одержували різноманітну інформацію про політичне і культурне життя в Україні. Українська культура робила величезний вплив на закарпатську. І особливе місце в цьому посідає творчість Тараса Шевченка. Закарпатські просвітителі зробили немало для пропаганди в краї його творів, ідей. Не випадково в бідних верховинських хатах на стіні висів портрет поета-бунтаря, а маленькі діточки декламували його вірші.

Злиденне життя верховинців не раз змушувало їх відправлятися на заробітки. Не була винятком і сім'я Гренджів. Ще в 1922 році Василь Гренджа-Донський у своїй статті “А что

хотят они?” писав, що “мой отець бідний чоловік, хлібороб, мати боса ходить, невби знали за м'ясо а й молока не видять, только сухій хліб й того не доста. Больше раз боровся з голодом, як ситий був”.

Та не одним хлібом живе людина. В сусіднє Прикарпаття нерідко йшли не тільки на заробітки. Цілі процесії мандрували туди... просто Богу помолитися. До однієї з них одного разу приєднався Василь Гренджа з Волового. Рушили пішки до славнозвісної Чернечої гори. Так було прийнято. Долина, Болехів, Гошев... і там, на базарі, Василь віддав останні гроші за книги. Придбав поему Тараса Шевченка “Гайдамаки”. Так він вперше познайомився з творами геніального поета. Вже з перших прочитаних поезій Кобзаря відчув Василь Гренджа-Донський силу шевченківського слова. А коли через рік, у 1913 році, купив “Кобзаря”, то важко було знайти у Воловому хату, в якій би не прочитали Василеву книжку. Шевченко, як пізніше напише Василь, був “свій у своїй хаті, наперекір усім офіційним і неофіційним заборонам”. До останніх днів свого життя В. Гренджа-Донський з глибокою шаною ставився до свого вчителя. Не один вірш

присвятив йому, не одну статтю про нього написав.

Ким же був Шевченко для Гренджі-Донського? У першу чергу, він був для нього вчителем. В 1961 році, будучи загальноновизнаним письменником, на запитання одного із словацьких журналів, “які письменники і взагалі діячі культури були вашими вчителями... і які мали найбільший вплив на вашу творчість”, Василь Гренджа-Донський серед п'ятих назвав Тараса Шевченка. До своїх учителів він зачислив і Шандора Петефі, однак неоднозначно заявляв, що “нам нема чого його ставити на п'єдестал на рівні з Шевченком. Бо Шевченко своїми геніальними творами його набагато більше переважив”. На думку В. Гренджі-Донського Тарас Шевченко витворив іскру Божу, “Іскру національної свідомості...”

Шевченко для Гренджі-Донського — геній, революціонер, пророк. У статті “Тарас Шевченко”, яку опублікував журнал “Наша земля” в 1927 році, він писав: “Шевченко — це найбільший геній народу. Ні перед ним, ні після нього ніхто не зумів так гукнути, мов грім, на пануючих, що обкрадають народ. Серце його проймалося гнівом бідного, придавленого народу, якого тримали пани в ярмі, якого катували, вішали й стріляли, садили в тюрми і гнали юрбою на панщину, мов худобу на заріз...” Не раз, міркуючи про причини великої популярності Кобзаря в народі, Гренджа-Донський, в котрий уже раз, доходив до

висновку, що "такого генія, поета-революціонера могла зродити тільки земля, що сотні літ кипить революцією..." Шевченко всією творчістю закликав до боротьби. Про це написав Василь Гренджа-Донський у своїй статті "Шевченко на Закарпатті": "...можна сміло сказати, що ім'я Шевченка на Закарпатті... було бойовим гаслом гноблених мас у боротьбі за своє національне та соціальне визволення".

Шевченко для Гренджі-Донського — будитель українського народу. В "Могили пророка" є такі рядки:

*Народ бродив колючим терном
У крові по коліна,
Пророк збудивсь, промовив стиха:
Повстане Україна!*

Цей вірш написаний у 1925 році, але через 27 років Василь Гренджа-Донський знову повертається до нього. Він у ньому робить суттєві доповнення, фактично його переробляє. Більш могутньо звучать заключні рядки:

*Пророк збудився у могилі,
Могутнім вітром мовить:
— Хай кожен з вас буде готовий,
Розплати час надходить.
— Хоч би і всі кати бродили
У крові до коліна,
Не стопчуть дух, що прагне волі,
Не зломлять України!*

Сила Шевченка в тому, що навіть після своєї смерті він був небезпечний для ворогів українського народу. Бо зі смертю Кобзаря не вмерли його твори. На світі нема такої сили, яка б відвернула людей від поета. У поезії "Великий

наш Тарас", написаній в 1964 році, Гренджа-Донський написав, що Шевченка "...у борні за Волю за святу не подолала жодна темна сила".

Так, Шевченко був популярний і люблений на Закарпатті. "Багато батьків новонародженим синам давали хресне ім'я Тарас", "не було на Закарпатті такого села, щоб раз у рік не відбулося свято Тараса Шевченка", але, як писав Гренджа-Донський, "помиляються ті, які б думали, що з культурного боку нам, українцям, за Чехо-Словаччини вільніше дихалося. Ні. Навіть безсмертного автора поеми "Іван Гус", Тараса Шевченка, не допускали в маси. Навіть заборонялося вживати назви "українець" і "Україна". Людей переконували в тому, що вони "руснаки", "карпатороси", хто завгодно, тільки не українці. А в яких творах найчастіше вживалися ці слова? У творах Шевченка. Саме тому його забороняли. В 1928 році заборонили і Гренджі-Донському прочитати свій вірш "Пророкові — Великому Кобзареві". Не дозволяли офіційно, то шанували поета підпільно. Збиралися в школах, читальнях, інтернатах, селянських хатах.

Частіше напади на Шевченка робилися з боку членів "Общества имени Духновича". Прочитавши брошуру І. Лаппа "Происхождение украинской идеологии новейшего времени", В. Гренджа-Донський у відповідь написав статтю "Із смітника Общества им. Духновича", в якій став на захист Шевченка. Якщо Лапп

твердив, що Шевченко "мыслил по русски..." і "не чужою представлялась ему Россия, а родной, называл ее своим отечеством", то Василь Гренджа-Донський на конкретних прикладах з поезії Шевченка довів, що царська Росія для українського народу, як і для самого Шевченка, була тюрмою.

Незважаючи на різні перешкоди, Шевченко прокладав собі дорогу до сердець закарпатців. Навіть там, де особливо сильним був вплив москвофілів, цінували Шевченка. "Ше недавно гніздо русотяпів... Великі Ручки прибули з сорока делегатами під синьо-жовтим прапором, Чинадієво — з портретом Шевченка..."

Вороги українського відродження Закарпаття доводили, що Шевченко — виключно український поет і не має ніякого відношення до Закарпаття. Не так думав Гренджа-Донський:

*І дармо ворог скреже в зуби
І хоче розлучити нас, —
Ми не підєм до власної загиби,
Бо в нас Кобзар, у нас Тарас!*

Закінчення буде